

Jaarverslag van de beheervrijwilligers **[Een mandarijnenschil en ander toeval]**

Toeval

Al wat jaren geleden fietste ik op weg naar huis door het Jaagpadbos. In de berm van de greppel naast het pad lag een mandarijnenschil. Nou ja, dacht ik toen, daar weet de natuur wel raad mee. Maar de week daarop lag die schil daar nog steeds te glimmen. Opruimen dan maar, de afvalbak was vlakbij. En toen bleek de schil een prachtig exemplaar van de rode kelkzwam te zijn, nog niet eerder gezien in dat gebied. De mazzel van het toeval.

Nog zo'n voorbeeld. Op de vaste vlinderroute die ik in het seizoen loop, passeerde ik een vegetatierijk veldje. Maar op een ochtend na veel regen had ik geen zin om natte broekspijpen te halen en paste ik mijn route een beetje aan. Toen stuitte ik op een kleine populatie van de grote keverorchis, een nieuwe orchidee voor de Oeverlanden. Het zijn maar twee voorbeelden van de rol die toeval kan spelen bij de toename van de kennis van biodiversiteit in ons gebied.

Ook sneeuwval kan het toeval helpen. Vooral bij een dun laagje sneeuw zijn vaak goede pootafdrukken van schuwe dieren als wezel en hermelijn te zien, zeer informatief. Helaas valt er maar weinig geschikte sneeuw. Geen idee waar je daarover kunt klagen.

Systematisch onderzoek

Uiteraard komt een zeer groot deel van de soortwaarnemingen voort uit systematisch opgezet onderzoek en niet uit toeval. Zo lag een zeer grondige inventarisatie begin deze eeuw aan de basis van de plantensoortenlijst. In de jaren daarna is die basislijst aangevuld en anderszins gewijzigd. Eind vorige eeuw werden de broedvogels tweemaal goed onderzocht, maar daarna helaas niet meer. Ook van kevers, wantsen en slakken is door uitgebreid onderzoek veel bekend geworden. Momenteel staan wilde bijen en verwanten sterk in de belangstelling.

Maar ook bij systematisch onderzoek blijft toeval een rol spelen: een klein plantje wordt gemakkelijk over het hoofd gezien, de kans op een eendagsvlieg is klein en er zijn zat schuwe dieren. Op het totaal aantal waarnemingen is de rol van toeval wellicht klein, maar het kan vrij essentieel zijn. Daar kom ik nog op terug.

Beheer

Het overgrote deel van ons werk als beheervrijwilligers bestaat evenwel niet uit monitoren, maar uit beheren. Daarbij speelt toeval een wat kleinere rol. Oké, het kan zeikweer zijn, er heerst een hittegolf, alle vrijwilligers gaan tegelijk op vakantie, de messenbalk is defect en nog zowat, maar in grote lijnen gaat het elk jaar net als in eerdere jaren. We knotten wilgen, we ruimen stormschade op, we beschoeien oevers, we proberen nachtegalen te helpen, we maaien, harken en ruimen af, we bestrijden mientjes en duizendknopen, ruimen zwerfafval op, maken soep, hakken kachelhout en nog veel meer. Ik schrijf dat elk jaar trouwhartig op. Over trouwhartig gesproken: de wederwaardigheden van dagvlinders en nachtegalen krijgen ook nu weer ruim aandacht.

Dagvlinders

Om met de dagvlinders te beginnen: bij waarnemingen is het toeval nooit ver weg. Een mooi voorbeeld is mijn eerste observatie van het oranjetipje. Op zoek naar nachtegaalgeluiden werd mijn oor getroffen door de alarmroep van een merel. Ik draaide me om en zag daardoor mijn eerste oranjetipje in de Oeverlanden. Daar keek ik natuurlijk langdurig naar, maar ik heb geen idee wat ik

zou hebben gezien als ik had gekeken naar wat de merel alarmeerde: een wezel, een vlaamse gaai, een kat wellicht?

Juist vanwege hun beweeglijkheid en het fladderige gedrag dat vlinders zo eigen is, speelt toeval een stevige rol bij de tellingen, zowel langs de vaste telroute als bij de controles op plekken die niet langs die route liggen. Dat geldt vooral voor de soorten die in kleine aantallen voorkomen. Zo kun je het ene jaar langs de route twee kleine vuurvlinders tellen en het jaar daarop vier. Een verdubbeling! Maar ja, die twee extra zijn puur het gevolg van het even weg zijn van de bewolking op het goede moment. Met dat soort getallen moeten we dus voorzichtig zijn.

Bij de soorten die in grotere aantallen voorkomen, is de invloed van het toeval geringer. Bij die algemene soorten waren er in 2019 opmerkelijke waarnemingen, zeker gerelateerd aan de extreem droge zomer van 2018. Alle algemene soorten deden het in dat jaar slecht. Van de groep van de vossen (een vlinderfamilie) sprong de atalanta er vervolgens in 2019 uit: van 3 exemplaren in 2018 naar maar liefst 140. Maar dagpauwoog en landkaartje uit dezelfde familie deden het in 2018 en 2019 even slecht: maximaal 2 exemplaren elk. Ze zijn alle drie in hun rupsstadium afhankelijk van de grote brandnetel, maar welke andere factoren het verschil kunnen verklaren: helaas heb ik geen idee. De distelvlinder, ook uit deze familie, was ook zeer ruim aanwezig, maar die trekvlinder staat er om bekend: soms zijn er invasies, in andere jaren zie je er geen een.

De zandoogjesfamilie liet ook iets opmerkelijks zien. Doorgaans zijn er veel meer bruine dan bonte zandoogjes (gemiddeld 208 tegen 41). In 2018 kelderden ze allebei naar net 20 exemplaren. Vergeleken met het gemiddelde herstelden ze zich in 2019 weer wat: het bruine naar 98, het bonte nog beter, naar 56. Van beide leven de rupsen op allerlei grassen, en mogelijk hebben de rupsen van het bruine daar meer last van gehad: die leven op (in 2018 nogal verdroogde) grassen op open velden, die van het bonte op schaduwgrassen. Maar vermoedelijk spelen ook andere factoren een rol.

Ik begon deze paragraaf met de eerste waarneming van het oranjetipje. In 2019 was er een andere eerste waarneming, van de eikenpage. Dit blauwachtige vlindertje houdt zich doorgaans op in de top van wat hogere eiken en wordt meestal met verrekijkers waargenomen. Het komt ongetwijfeld in de buurt voor, bijvoorbeeld op de eiken van het snelwegtalud. Maar collega Hans Bootsma zag er tijdens een inspectiewandeling eentje die, ongebruikelijk, neerstreek op een wilgje langs het pad. Een fraaie combinatie van oplettendheid en toeval!

Nachtegaal

Ook bij waarnemingen aan onze knuffelvogel, de nachtegaal, speelt toeval een rol, en wel een heel speciale. Ons systeem bestaat uit het zo precies mogelijk op kaartjes intekenen van alle zangwaarnemingen, om zo een idee te krijgen van de aantallen. Helaas hebben de zangers, de mannetjes, de nare gewoonte om binnen hun territorium meerdere zangplekken te hebben. Dus dan hebben we een kaart met best veel genoteerde zangplekken, maar om hoeveel afzonderlijke nachtegalen het gaat, weten we niet zeker.

Daarom zijn we gespitst op dieren die tegelijk zingen, dan weet je dat het er meer zijn. Het mooiste voorbeeld hadden we een aantal jaren terug op het Wittewieenveld. Er waren waarnemingen van drie zangplekken, maar er zou slechts één zanger kunnen zijn. Maar tijdens een excursie hoorden we er drie tegelijk, wel even een kick. Voor zulke 'dubbelwaarnemingen' moet je geluk hebben, ofwel last hebben van toeval. Daar komt bij dat je rekening moet houden met mogelijke doortrekkers en daarom we maken onderscheid in waarnemingen van vóór of na 9 mei.

Een en ander in aanmerking nemende denk ik dat we in 2019 zeker vier territoria hadden; met wat meer geluk/toeval waren het er vijf.

Groene reiger

Nog één vogel dan: het is bekend dat we in 2006 landelijk bekend werden met de groene reiger, een dwaalgast uit Noord-Amerika. De rol van toeval bij de eerste ontdekking van dit beestje - het is echt een heel klein reigertje - is minder bekend. Op de dag zelve wilde ik na een gesprek met een paar groene collega's van het stadsdeel mijn gebruikelijke ochtendroute door het Jaagpadbos vervolgen. Maar aan het begin van het bospad liet een cruiser zijn broek zakken en toonde zijn billen, kennelijk in de veronderstelling daarmee mijn belangstelling te trekken. Ten onrechte, dus ik koos ervoor om mijn weg te vervolgen langs het Jaagpad. Daar in het riet van de Jaagpadsloot deed ik de waarneming die honderden soortenjagers van heinde en verre naar de Oeverlanden zou trekken.

Bavaria

Tot slot - dat is geen toeval, er is altijd een slot - nog wat feitelijkheden. Zo werden er in onze agenda, die tevens als administratie dienst doet, zo'n 2950 aanwezigheidsuren (ook wel werkuren geheten) genoteerd. Ruim 250 meer dan in 2018, en dat was al geen slecht jaar. Op jaarbasis bestond de beheervrijwilligersgroep uit zo'n twintig personen, van diverse pluimage, die aanwezig waren in wisselende samenstelling en aantal. De immer prettige samenwerking met natuur-zzp'ster Carla Peperkamp moet hier met nadruk worden vermeld. Ook is het contact met stadsdeel/gemeente na wat nogal onduidelijke jaren weer op de weg terug. We hopen dat dat zo blijft. Zo, en nu eerst een Radler Citroen (2.0).

[Rein Cremer]